

«Ο κήπος μας στην άκρη της ερήμου»

γράφει η Μαρώ Κάργα

ΜΙΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ, ΕΝΑ ΒΙΒΛΙΟ

Επιμέλεια: Μαρία Σφυρόερα

Μια μια οι εικόνες περνούσαν μπροστά απ' τα μάτια του. Το χρώμα της άγονης γης, όπως βάδιζε αργά και είχε καλυμμένο το πρόσωπό του μ' ένα μαντίλι, ο κήπος, που σκεπαζόταν από ζεστή άμμο, μέσα στους ωχροκίτρινους ψηλούς τοίχους του μοναστηριού, οι μαύρες φιγούρες των μοναχών με τους μικρούς λευκούς σταυρούς στις σκούφίες τους να περπατούν με δυσκολία κόντρα στον άνεμο, το φως των κεριών που ζέσταινε στους ναούς μια ύπουλη οσμή γυναικείας σάρκας, οι κόπτισσες προσκυνήτριες, καθισμένες κάτω απ' τους σκοτεινούς θόλους, κατάχαμα με τις μελάγιες τους –μια σκούρα μάζα που κινιόταν αργά, κυματιστά στους μονότονους στίχους των ψαλμών– και ανάμεσα στις φαραωνικές μορφές τους εκείνο το κοριτσίστικο πρόσωπο με το πυρωμένο βλέμμα, το βαθύ κάτω απ' το κοχλ. Κι ύστερα, αργά τη νύχτα, κι ενώ ακόμα το χαμψίνι έδερνε τον άγονο τόπο γύρω του, οι ξεθωριασμένες ιερατικές μορφές με τα μεγάλα δοξαρωτά μάτια, γραμμικές, άκαμπτες, ζωγραφισμένες στους τοίχους του παλαιού ναού, με ίχνη πάνω τους από κείνα τα έντονα χρώματα που αναστάτωναν τη χριστιανική ψυχή των μοναχών της αιγυπτιακής ερήμου και γύρω τους τα μεγάλα κομμάτια με το γαλάζιο του αζουρίτη. Σαν αυτό που έβαζε ο Τζότο στο παρεκκλήσι των Σκροβένι. Αυτό το βαθύ μπλε του lapis lazuli, που τον μαγνήτιζε, το πιο ακριβό μπλε που χρησιμοποιούσαν οι ζωγράφοι στην Αναγέννηση, αυτό που θα γινόταν για κείνον το χρώμα του inferno, το ίδιο βράδυ.

ΌΤΑΝ ΕΠΙΣΚΕΦΤΗΚΑ ΤΗΝ ΕΡΗΜΟ ΤΗΣ ΝΙΤΡΙΑΣ, στην Αίγυπτο, πριν από δύο χρόνια, κατά τη διάρκεια του ετήσιου ταξιδιού μου στην Αλεξάνδρεια, μόνο το περικλειστο του κόσμου των κοπτικών μοναστηριών παρέμενε ίδιο, όπως περιγράφεται στο παραπάνω απόσπασμα (σ. 31). Εκείνο το βράδυ του 1932, στο μοναστήρι των Σουριάνι, ένας από τους κεντρικούς χαρακτήρες του βιβλίου προσβλήθηκε από την ασθένεια της σύφιλης. Το αναφέρω, γιατί είναι απολαυστικό να ακολουθείς τα χνάρια των μυθιστορηματικών ηρώων σου και μάλιστα όταν οι παράμετροι που

καθορίζουν τη φύση και τη μοίρα τους δεν είναι μόνον ο τόπος και η εποχή, αλλά και η γοητεία που ασκεί πάνω τους η ηδονή των αισθήσεων.

Το μυθιστόρημα *Ο κήπος μας στην άκρη της ερήμου* διαδραματίζεται κυρίως στην Αίγυπτο, την εποχή της αραβικής διεκδίκησης, και πραγματεύεται τη σχέση ανάμεσα στον κοσμοπολιτισμό, στο κέρδος, στον σαρκικό έρωτα και στις υπαρξιακές ανησυχίες. Η πλοκή του ξεκινά με τη Νινέτα, την κεντρική ηρωίδα, να επιστρέφει τον Μάιο του 1967 από το Παρίσι στην Αλεξάνδρεια. Είναι 44 ετών και αποφασισμένη να πάρει πίσω τη χαμένη πατρική έπαυλη αλλά και να ξαναζήσει τον έρωτα με την ορμή που τον έζησε όταν ήταν στην πρώτη της νιότη. Παράλληλα, με φόντο το πολυπολιτισμικό μωσαϊκό του μεσοπολέμου και τον μεταπολεμικό κόσμο των μεγάλων πολιτικών και κοινωνικών αλλαγών, προβάλλεται το παρελθόν της, στο οποίο κινούνται οι υπόλοιποι ήρωες του βιβλίου. Οι τόποι δράσης τους γίνονται το Οράν, το Αλγέρι, η Βηρυτός, το Κάιρο, το Παρίσι και η Αλεξάνδρεια, από το 1936 έως το 1961, το καλοκαίρι των εθνικοποιήσεων και του ολοκληρωτικού ξεριζωμού της ελληνικής παροικίας από την Αίγυπτο.

«Η ιστορία είναι το ένα διαολεμένο πράγμα μετά το άλλο...» (σ. 215)

Τα ιστορικά γεγονότα λειτουργούν στο μυθιστόρημα ως προσημάνσεις για το τι πρόκειται να ακολουθήσει. Η άνοδος του εθνικισμού στη Μέση Ανατολή, το ψυχорράγημα της αγγλικής κυριαρχίας στην Αίγυπτο, η ανατροπή της βασιλείας του Φαρούκ, η εδραίωση του νασερικού καθεστώτος και οι επιπτώσεις της κρίσης του Σουέζ και των

Αραβοϊσραηλινών πολέμων ανατρέπουν ολοκληρωτικά τις ζωές των ηρώων και οδηγούν την ιδιότυπη πολυπολιτισμική κοινωνία των Αιγυπτιωτών, Ελλήνων και ξένων, σε σταδιακή παρακμή και εξαφάνιση. Σε μια εποχή που η Μέση Ανατολή έχει τον δικό της τρόπο να επιβάλει δικαιοσύνη, Ο κήπος μας στην άκρη της ερήμου θα τελειώσει χωρίς εξιδανικεύσεις και με κατανόηση για το ζοφερό φινάλε.

«Amour et tristesse! Tristesse! Όμως ποιος μπορεί να αισθάνεται ευτυχισμένος σε τέτοιους καιρούς;» (σ. 262)

Με μια αίσθηση του ανολοκλήρωτου να μετεωρίζεται συνεχώς, θέμα του βιβλίου γίνεται η ταυτότητα, το στίγμα που αφήνουν οι μυθιστορηματικοί ήρωες σε αυτή την ιδιαίτερα σκληρή και κυνική εποχή. Οι περισσότεροι καταδεικνύουν ωμή, γυμνή και σαρκαστική την εικόνα του εαυτού τους. Η αυτοταπείνωση, οι εμμονές, η θυματοποίηση, ο ερωτισμός που παίρνει τη μορφή του έρωτα αλλά και του αντιέρωτα και διεκδικεί μια σχέση με το άκρως τολμηρό, το αφοπλιστικά τολμηρό για τον συντηρητισμό της εποχής, δεν εγκλωβίζει τον αναγνώστη σε στερεότυπα. Δεν υπάρχουν τα δίπολα καλό-κακό ή ηθικό-ανήθικο, ούτε η έννοια του ανίερου στις ενστικτώδεις ορμές ή στις απωθημένες επιθυμίες. Δεν υπάρχουν κολυμβήθρες του Σιλβάμ για τους χαρακτήρες. Αντίθετα, οι περισσότεροι αποφεύγουν την προσαρμογή στην κανονικότητα μιας ήρεμης ζωής. Ο Φάνος, ένας επικούρειος του εκλεπτυσμού παλεύει με τη σύφιλη και τον φόβο της παράνοιας, ο Αντρέας είναι ο ωραίος κυνικός, αλλά και τρυφερός *bon vivant*, η ερωμένη του Ζερμέν μισεί την Ανατολή και τον άντρας της, τον

ευρηματικό και αδίστακτο Αιγύπτιο δικαστή Γιούζεφ Σαρίτ, ο εκκεντρικός Αλέξανδρος κρύβει την ανδρική του ανικανότητα ζωγραφίζοντας τις τροτές των λιμανιών, η γριά Αριστέα μιλά με τους πεθαμένους, ο Λεόντιος αποζητά το ηδονικό ντελίριο σε ομοφυλόφιλους έρωτες, η Φωτεινή ευγνωμονεί τα λάθη της, ο Αριστείδης ζει σε μακροχρόνια εξαφάνιση εξαιτίας ενός έρωτα, η ορθολογιστική Ελπινίκη εξωθεί τον εαυτό της πέρα από τα όρια, για να ελέγχει ό,τι είναι συνυφασμένο με την προσωπική της αξιοπρέπεια, και η αδίστακτη και δαιμόνια Στέλλα διαμορφώνει η ίδια την ύπαρξή της, ως το τέλος. Αυτά είναι ουσιαστικά τα κεντρικά πρόσωπα του μυθιστορήματος. Τα λάθη τους είναι θαυμάσια. Είναι αυτό που όφειλαν να ζήσουν. Άλλωστε, «η ζωή, όπως κι ο έρωτας, είναι πολύ ρεαλιστικό πράγμα. Πραγματώνεται» (σ. 167).

«Σου έτυχε ποτέ να σε τρομάζει το φως της μέρας;» ρωτάω τον Φαρίντ. «Ν' ανοίγεις το πρωί τα μάτια μέσα στην εκτυφλωτική liaκάδα, να νιώθεις τον δαίμονα του κορμιού σου να ξυπνά και δευτερόλεπτα μετά... αυτό το αίσθημα να σε συνθλίβει;» (σ. 165)

Η Νινέτα, η βασική ηρωίδα, γεννιέται στην Αλεξάνδρεια, στις συμπληγάδες αυτής της εποχής, όπου η αγωνία για την τύχη των ξένων κοινοτήτων, σκιάζει συχνά τις ωραίες μέρες της νεότητας. Η Νινέτα του 1967 επιστρέφει στη γενέθλια πόλη για να πάρει πίσω αυτό που της ανήκει. Η σχέση της με τον Ζαν Λατίφ, τον γιο της ερωμένης του πατέρα της, της Γαλλίδας Ζερμέν και του Αιγύπτιου δικαστή Γιούζεφ Σαρίτ,

υπήρξε παράφορη και η ανάμνησή του εντείνει περισσότερο την ερωτική της διάθεση απέναντι στον Φαρίντ, τον Αιγύπτιο παιδικό φίλο της. Δεν είναι μόνον η πατρική έπαυλη, αλλά και η αναζήτηση του έρωτα. Μια επέλαση στα χρόνια της νεότητας. Σε έναν κόσμο νουάρ και ερωτισμού, στο πιο όμορφο και αληθινό κομμάτι του εαυτού της.

Ήταν ένα απ' τα κυριακάτικα απογεύματα που πηγαίναμε για περίπατο στους κήπους του Τουλερί. «Το ερχόμενο φθινόπωρο θα γυρίσουμε στην Αλεξάνδρεια», δήλωνε η μητέρα κι εγώ αναρωτιόμουν πόσες φορές το είχε ξαναπεί. «Εκεί, έχουμε ακόμα αρκετούς γνωστούς. Την Αργίνη Σαλβάγου, τη Μαίρη Ζογέμπ, τον έναν, τον άλλον...» συζητούσαν μεταξύ τους κι άρχισαν να αναφέρονται πάλι στα παλιά. «Αυτές τις μέρες, πάσχουν από νοσταλγική ακράτεια. Είναι κι αυτό σαν τη γεροντική ακράτεια», μου ψιθύριζε ο Αλέξανδρος που τις άκουγε. Και μου θύμιζε το «Περιμένοντας τους Ζερβουδάκη». Την πρώτη σκηνή απ' την όπερα *La Vita Alexandrina* του γιου της Μαίρης Ζογέμπ, του Μπερνάρ. «Τις φαντάζεσαι να πίνουν μπλαντιμέρι με τους τρεις Αρχάγγελους σε κάποιο καφέ της Κορνίς; Κι ο Νάσερ να περνά απέξω σ' ένα από κείνα τα μαύρα αυτοκίνητα με τα κουρτινάκια στα παράθυρα;» μου έλεγε κρυφογελώντας. Κι εγώ τον μάλωνα (σ. 364).

Ο κήπος μας στην άκρη της ερήμου είναι το τελευταίο βιβλίο μιας «Αλεξανδρινής» τριλογίας, στην οποία η οικογένεια ενός Έλληνα τυπογράφου και της Γαλλοεβραίας γυναίκας του καταγράφει πορεία ζωής τριών γενεών, που τοποθετείται χρονικά από το 1865 έως το 1967, ενώ η πολύμορφη Αλεξάνδρεια κατέχει την πρώτη θέση στη χαρτογραφία της εποχής. Το μυθιστόρημα, παρότι ανήκει σε τριλογία μπορεί να διαβαστεί αυτόνομα. Το τοποχρονικό πλαίσιο είναι συγκεκριμένο και κάποιοι από τους χαρακτήρες των προηγούμενων βιβλίων μεταφέρουν το παρελθόν τους και σε αυτόν τον τόμο. Ο «Κήπος μας» ολοκληρώνει όμως και ένα ουσιαστικά τρίτομο μυθιστόρημα, όπου μέσα από τις ζωές των χαρακτήρων, ξεδιπλώνεται και ολόκληρη η ιστορία της ελληνικής παροικίας στην Αλεξάνδρεια. Μέσα στις σελίδες της «Αλεξανδρινής» τριλογίας κινούνται όλα τα σημαίνοντα πρόσωπα, που ρυθμίζουν την τύχη της Αιγύπτου, από τον Μωχάμετ Άλη έως τον Νάσερ και δίπλα τους τα μεγάλα γεγονότα της εποχής στην Αίγυπτο, την Αφρική, την Ευρώπη, την Ελλάδα και τη Μέση Ανατολή.

Από τότε που θυμάμαι τον εαυτό μου, άκουγα ιστορίες για την «έξοδο» των Αιγυπτιωτών, Ελλήνων και ξένων, ενώ η σχέση μου με την Αίγυπτο

και κυρίως με την Αλεξάνδρεια ήταν πάντα πολύ έντονη από παιδί. Οι μυρωδιές, το φως της, οι εικόνες των δρόμων, η αίσθηση του διαφορετικού. Όμως οι τόσο ισχυροί δεσμοί των ανθρώπων του περιβάλλοντός μου με αυτόν τον τόπο, αλλά και οι πολλαπλές ερμηνείες αυτής της πραγματικότητας, νομίζω πως ήταν το βαθύτερο κίνητρο για την επινόηση των ηρώων του πρώτου βιβλίου της «Αλεξανδρινής» τριλογίας, με τον τίτλο [Αγχιάτ Ανχάρ](#), που στα αραβικά σημαίνει ζωές ποτάμια. Σ' αυτό το βιβλίο κυριαρχούν οι γυναίκες. Δυναμικές, μαχητικές, με μεγαλοψυχία και χιούμορ προσπαθούν να ξεπεράσουν καταστάσεις και γεγονότα που τις φέρνουν αντιμέτωπες με μια ακραία και σκληρή πραγματικότητα. Και το καταφέρνουν πάντα με τον τρόπο που ελίσσονται. Έτσι οδηγούν την οικογένεια, μετά την κοινωνική και οικονομική κατάρρευση, από την Κωνσταντινούπολη στην Αλεξάνδρεια του Μωχάμετ Άλη, με ενδιάμεσο σταθμό τη Λήμνο.

«Αχ, αυτή η Αίγυπτος! Πού αλλού, *cousine bien-aimée*, θα μπορούσαμε να ζήσουμε καλύτερα!» (σ. 373)

Τα δύο πρώτα κεφάλαια του επόμενου βιβλίου με τον τίτλο [Η Αλεξάνδρεια σε ακολουθεί](#) τα έγραψα στην Αλεξάνδρεια. Η παρακμή, το ελληνιστικό παρελθόν της που κραύγαζε το πάθος για ζωή, αλλά και η αίγλη της μπουρζουαζίας στις οικογενειακές φωτογραφίες ήταν ένα ακόμα κίνητρο. *Η Αλεξάνδρεια σε ακολουθεί* τώρα ξέρω πως μέσα στο μυαλό μου ήταν ήδη έτοιμη. Με ακολουθούσε και γραφόταν κάθε φορά που επισκεπτόμουν την πόλη, όλα εκείνα τα καλοκαίρια των χρόνων μου που έμενα εκεί για λίγες εβδομάδες. Το δεύτερο μυθιστόρημα της τριλογίας είναι ένας ύμνος στην Αλεξάνδρεια της Belle Époque, των μεγαλοαστών και της ανθηρής ελληνικής παροικίας, ένας ύμνος σε μια πόλη «femme fatale», που η απίστευτη γοητεία της οδηγεί εντέλει σε ηθική και κοινωνική παραπλάνηση. Οι ήρωες της δεύτερης γενιάς ταυτίζονται με την πόλη. Προϊόντα μιας συγκεκριμένης κοινωνίας, μιας λεβαντίνικης κοινωνίας που αποτυπώνει με τρόπο ρεαλιστικό την εποχή της, οι ήρωες μου, οι λατρεμένοι μου Αλεξανδρινοί, μεταπηδούν από το ένα βιβλίο στο άλλο και κάθε φορά επιλέγουν τι θα φωτίσουν από το σύνολο της ιστορίας τους.

Αναρωτιέμαι αν καταλάβαμε την εποχή μας. Τις λαιμοδαμίες, τους γρίφους της. Εδώ και μέρες αναρωτιέμαι. «Οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται όχι αυτό που έζησαν, αλλά αυτό που χάνουν. Κι εκεί στέκονται» (σ. 166)

Ο τίτλος του βιβλίου δεν κρύβει νοσταλγία, όπως προκύπτει κι από το εξώφυλλο. Γίνεται εικόνα. Είναι καθρέφτης, ο ναρκισσισμός, οι διαψεύσεις, τα μικρά και τα μεγάλα πράγματα που χάνονται, ό,τι μας

συνδέει με το παρελθόν, είναι σύμβολο κυκλικότητας. Πλήρης χαρακτήρων, ερώτων και θανάτων, είναι ολόκληρη η «Αλεξανδρινή» τριλογία.

Ωστόσο, ήταν αξιοπρόσεχτο και για τον ίδιο το πόσο ξένοιαστος έβγαине πάντα από εκείνα τα ατελιέ. Μάλιστα, του άρεσε να σκέφτεται πως η αντανάκλαση του φακού συγκρατούσε το μεγαλύτερο μέρος των τολμηρών ανησυχιών του στη φωτογραφική απεικόνιση. Έτσι προχωρούσε και σήμερα, αργά, στις μύτες των ποδιών, διασχίζοντας την οδό Σέσωστρις. Η βροχή είχε ξεπλύνει τους δρόμους κι αυτή την ώρα σιγόβραζε πάλι η ζωή της πόλης. Έμποροι, μεροκαματιάρηδες, αργόσχολοι, ζητιάνοι, πλανόδιοι πωλητές, άνθρωποι όλων των φυλών, αμάξια, μόνιππα κι αραμπίες. Οι καμπάνες της κοπτικής εκκλησίας χτυπούσαν λυσσασμένα, η ένρινη φωνή κάποιου αράπικου τραγουδιού, απ' το βάθος μιας μπουάπας, κλαψούριζε βασανιστικά μέσα στο βουητό κι ένα φορτωμένο καρότσι με ρουμάν έτριζε με ζωώδες μουγκρητό όπως περνούσε δίπλα του (σ. 219).

Η συνέχεια στο μυθιστόρημα...
Μαρώ Κάργα

Το ιστορικό μυθιστόρημα της Μαρώς Κάργα *Ο κήπος μας στην άκρη της ερήμου* κυκλοφορεί από τις Εκδόσεις Τόπος (σελ. 448, τιμή: €14,90).

Η Μαρώ Κάργα γεννήθηκε τον Απρίλιο του 1963 στην Αθήνα και μεγάλωσε στη Μύρινα (Κάστρο) της Λήμνου. Οι δικοί της πήγαν εκεί από τη Σμύρνη, το Αϊβαλί, την Πόλη και την Αλεξάνδρεια.

Τελειώνοντας στη Θεσσαλονίκη τις σπουδές της στα παιδαγωγικά, προχώρησε σε συστηματική σπουδή σχεδίου και ζωγραφικής. Διδάχτηκε την τέχνη της νωπογραφίας δίπλα στον Τηνιακό Νικόλαο

Γαΐτη, μαθητή και συνεργάτη του Φώτη Κόντογλου, και στη συνέχεια ασχολήθηκε με τη συντήρηση οροφωγραφιών για μικρό διάστημα στη Σύρο. Επίσης έκανε γλυπτική σε μάρμαρο στο εργαστήρι του γνωστού γλύπτη Πέτρου Δελλατόλα.

Έργα της έχουν εκτεθεί σε δημοτικούς χώρους και γκαλερί σε Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Άνδρο, Λέσβο, Σύρο, Χίο, Νάξο, Μύκονο και Λήμνο. Τα τελευταία χρόνια ζει και εργάζεται και ως εκπαιδευτικός σε δημοτικά σχολεία της Τήνου. Προηγούμενα μυθιστορήματά της το **Αχγιάτ Ανχάρ** (ζωές ποτάμια) και το **Η Αλεξάνδρεια σε ακολουθεί** (και τα δύο από τις Εκδόσεις Τόπος).